

DRUGA IZDAJA!

Knjižnica časopisa ‹Naprej!› v Idriji.

SOCIALIZEM

Po člankih ‹Studentskega Zbornika›
upravljal ANTON KRISTAN, urednik
:: časopisa ‹Naprej!› v Idriji ::

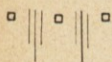
:: I. zvezek ::

Cena :: 20 vin.

1907 ◻ Založila in iz-
dala založba časopisa
‹Naprej!› v Idriji. Tisk
I. Pr. Lampreta ◻ Kranj



Knjižnica časopisa „Naprej!“ v Idriji.



I. zvezek.

Socializem

Po člankih „Studentskega“
Zbornika“ priredil ANTON
KRISTAN, urednik v Idriji.

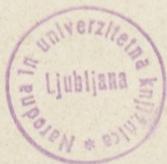
Cena 20 vinarjev.

Druga izdaja.

Idrija 1907.

Založila in izdala založba časopisa „Naprej!“

Tiskal Iv. Pr. Lampret v Kranju.



FZC 8415/1953

Vsebina:

Socializem	5
Kaj je socializem	6
Socializem in zasebna last	11
Socializem in last poljedelcev	15
Socializem in končni cilj	20
Socializem in narodnost	23
Socializem in svetovni mir	27
Socializem in šola	30
Socializem in cerkev	34
Socializem in žena	36
Socializem in zakon	40
Socializem in inteligenca	47



Ti članki so izšli v 6. in 7. številki časopisa „Studentský Zbornik“ l. 1907. Zdeli so se mi prav primerni za informacijo „o socializmu“. Upravil sem jih zato z ozirom na slovenske razmere in izdal sedaj kot I. zvezek «Knjižnice časopisa „Naprej!“»

Anton Kristan.



Socializem.



Minule državnozborske volitve so pokazale nekaj izvanrednega. Nad en milijon glasov je bilo oddanih za kandidate, ki so v volilnem gibanju razširjevali nauke socializma. Te glasove so seveda oddali v glavnem delavci, mali obrtniki in mali kmetje. Po naših krajih, to je pri nas na Slovenskem, jih ni bilo sicer oddanih veliko — večinoma iz vzroka, *ker pri nas socializem še ni dovolj poznan, in ker so ljudje vsled napačne vzgoje vdani vse drugačnim hrepenenjem. Smatramo si pa zategadelj za svojo dolžnost, pokazati socializem v njegovem bistvu ter s tem po svojih skromnih močeh prispevati, da ga bodo bolj spoznali.*

Kaj je socializem ?

Socializem ima gospodarsko, etično, človekoljubno in politično stran. V politiki je ideal socializma republika. V življenju pa je ideal socialistov uvedba človekoljubja, v gospodarskem oziru pa boj proti kapitalizmu in uvedba skupne lastnine ali komunizem.

Za socializem so delovali najboljši ljudje na Francoskem, v Angliji in v Nemčiji. V Franciji so bili: Blanqui, Louis Blanc in Proudhon, Darthé, Advielle in Buonarotti, Fourier in Saint Simon; na Angleškem so bili Robert Owen, Bronterre O'Brien, Feargus O'Connor, William Lovett, Dames Watson, John Cleave, Henry Hetherington; na Nemškem so pa bili Jurij Büchner, Viljem Weitling, Karol Marks, Friedrich Engels in Ferdinand Lasalle. Danes je število odličnih pristašev in razširjevalcev socializma takorekoč nepregledno. Ruska revolucija je n. pr. ustvarila toliko množino velikih mož in žena, da bode število teh večje kot onih, ki jih je ustvarila francoska revolucija.

Socializem je torej razširjen v vseh narodih in po vseh deželah in državah Evrope. K socializmu so se priglasili kakor germanski in romanski, tako tudi slovanski narodi. Na

Ruskem n. pr. so imeli socialni demokratje, ki so najizrazitejši zastopniki socializma, v državnem zboru (v dumi) 64 poslancev in socialni revolucionarji 34 — delovanje njihovo pa je vzbujalo pozornost vsega omikanega sveta. Socializem je razširjen tudi v Ameriki, Avstraliji in Aziji. N. pr. japonska socialna demokracija ima že prav veliko pristašev, kar je pač zadosten dokaz, da je na najvzhodnejših krajih socializem že vkoreninjen. Socializem je torej svetovno gibanje, ki združuje vse narode. Geslo socialistov je: «Socialisti vseh dežel, vseh narodov in vseh ver, združite se!»

Moč socializma temelji v organizaciji. N. pr. vsi socialni demokratje, delujoči v prosep socializma v enem kraju, tvorijo krajevno organizacijo. Vse krajevne organizacije enega volilnega okraja združene tvorijo pa okrajno organizacijo. Nad krajevnimi in okrajnimi organizacijami pa je deželna organizacija. Zaupniki vseh krajevnih organizacij se ponavadi snidejo vsako drugo leto na posvetovanje ter si pri tej priliki izvolijo deželni izvrševalni odbor. Organizacije iz vseh dežel, kjer prebiva n. pr. slovenski narod, ustvarjajo pa slovensko (oziroma jugoslovansko) socialno-demokratsko stranko, koji stoji na čelu izvrševalni odbor, ki je izvoljen na stran-

kinem zboru, kamor odpošiljajo krajevne organizacije odposlance. Član socialno-demokratske stranke more biti vsaka oseba brez razlike spola, ako je dosegla že 14. leto, če priznava strankin program in če ni zakrivila nobenega nepoštenega dejanja. Organizirani socialni demokrat ima dolžnost plačevati 10 vin. strankinega davka vsak mesec ter biti naročnik soc. dem. časopisov, na Slovenskem glavno «Rdečega Praporja», ki je naše osrednje glasilo, dalje «Napreja», «Tobačnega delavca» in «Naših Zapiskov».

Z organizacijami dosegajo soc. demokratje politične pravice kot n. pr. splošno in enako volilno pravico v vse zakonodajne zastope, svetovno svobodno šolo, ločitev cerkve od države i. t. d. in zato se te organizacije imenujejo politične organizacije. Soc. demokratično gibanje pa temelji še v strokovnih organizacijah. V strokovnih organizacijah se združujejo delavci ene stroke. Mizarji so združeni v mizarski organizaciji, čevljarji v čevljarski, krojači v krojaški, rudarji v rudarski, kovinarji v kovinarski. S strokovnimi organizacijami se pa dosegajo drugačne pravice kot s političnimi — namreč: izboljšanje mezde, skrajšanje delavnega časa, uredba brezposelnosti i. t. d. S političnimi in s strokovnimi organizacijami

se deluje za zboljšanje delavčeve eksistence ter za izpolnitev delavčevih zahtev. Politična in strokovna organizacija ste enakovredni in enako potrebni, in vsakega delavca dolžnost je: biti član obeh organizacij. Obe organizaciji imata svoje fonde, ki se jih uporablja pri velikih akcijah, kot so: generalno stavke i t. d. Nekatere organizacije so že jako močne. Proračun strokovne organizacije kovinarjev na Nemškem je večji kot proračun Črne gore.

Z organizacijami se bode odpravila današnja krivična uredba človeške družbe in dosegel novi red. Na mesto kapitalističnega lastništva naj se upelje komunizem lastnine in izdelovanja. Tovarne naj postanejo skupna lastnina, užitek naj imajo oni, ki v njih delajo, ne pa en sam, ki jih je ali podeloval ali kupil. S tem se bo doseglo, da ne bodo tisoči delavcev hodili raztrgani in lačni, par delodajalcev pa se šopirilo v izobilju. Vsi naj bodo dostojno oblečeni, vsi naj imajo zadostno hrano in odpravi naj se izkoriščanje množice po posameznikih. Socializem hoče uvesti pravičnost, in zato je dolžnost vsakega človeka, da je socialist. Socializem respektira v vsakem človeško dostojnost, kajti tam, kjer so ljudje odvisni od milosti drugih; kjer je drug drugemu podrejen — tam se

pač ne more govoriti o človečnosti, tam se človeštvo kaže v brezpomembni obliki. Zmaga socializma bo najprej v republiki. Republika je prava forma socializma.

Kako se pa socializem uresniči? S tem, da narašča število zavednega proletarjata. Zmaga socializma pa bode takrat, kadar se moč proletarjata vtelesi v obstoječe forme: v politične organizacije, v strokovne in združne organizacije ter potom enakega volilnega prava zadobi javno moč in vpliv na državo. Intelektualna gospodarska in politična moč proletarjata pa pospeši ta razvoj, zdemokratizuje državo ter jo napravi socialistično.

Kapitalistično uredbo družbe so uvele revolucije, glavno velika francoska revolucija in revolucije l. 1848. Odpravil se je dotedanji fevdalni red in na prestol je prišla vlada buržoazije in kapitalistov. Političnim revolucijam so pomagale iznajdbe, predvsem iznajdba pare ter parnih strojev. Poprej se je vse ročno delalo. Parni stroji so pa na gospodarskem polju vse revolucionirali. Filozofija XVIII. stoletja, nauki enciklopedistov, racionalizem in zaupanje v zakone prirode pa so tvorili kulturno revolucijo proti nevednosti in verski mistiki prejšnjih stoletij.

Politične, kulturne in gospodarske revolucije koristijo tudi zelo v naši dobi k izpremembni kapitalistične družbe v družbo, v kateri hoče imeti ljudstvo vlado. Revolucije pa se ne dado napraviti. Revolucije nastajajo sameobsebi. Ne sme se niti misliti, da bi socializem hotel z diktaturo in z nasiljem novo, po njem uvedeno uredbo obdržati, kakor drže z nasiljem pristaši stare uredbe današnji red. Socializem zato še ni zmagal, ker njegovi pristaši tvorijo dosedaj le en del prebivalstva. Naloga naša je zato: pokazati na splošno korist socializma, da bi tudi ti, ki še niso, postali socialisti! Prvi pogoj razširjevanja socializma je: razjasniti vsem načela in cilje njegove, ker je premnogo ljudi, ki jih še ne poznajo, in ker so nasprotniki socializma nagromadili že vse polno zmot, ki so povzročile seve mnogo nesporazumljenja.

Socializem in zasebna last.

Jasna in veličastna je misel socializma. Socijalisti konstatirajo, da so po imetju današnji ljudje razdeljeni na dva razreda. Eden teh razredov, delavski razred, pa je prisiljen, da se za mezdo prodaja drugemu razredu. Proletarci nimajo nič — nimajo

svojih tovaren, nimajo strojev, nimajo sirovin, katere bi iz- in predelovali, nimajo niti polja, niti travnikov, da bi jih obdelovali. Zato pa jih najema drugi razred, da mu proti plačilu robotajo. Drugi razred ima polje, tovarne, stroje za izdelovanje in pa dovolj denarja — ta razred kapitalistov in posestnikov ne dela, ali vendar se mu izborno godi. Ta razred vsprejema čisti dobiček, najemščino za polje, za stanovanja, obresti vrednostnih papirjev, dohodke iz akcij, iz obligacij ter podjetniški in trgovinski dobiček. Prav jasno je razvideti, da ne dobetisti, ki delajo, za svoje delo toliko, kolikor bi morali dobiti, drugače bi gotovo ne hodili raztrgani in lačni — in tisti, ki nič ne delajo, pa bi ne živeli v izobilju. Pravice ni! Z meznim delom postanejo uslužbenci odvisni od delodajalcev. In prav tako, kakor v mestu ni tovarn za delavce, ni na kmetih zemlje za kajzarje in male kmetiče. Tovarne so v rokah tovarnarjev, polje in gozdovi pa v rokah velikih posestnikov. Kmet obdeluje zemljo v potu svojega obraza, veleposestnik, graščak pa se zabava v mestu za žulje ubovega kmetiča, ki mora delati in še plačevati najemščino od zemlje. Rudar robotava rudniku — vsak dan mu pretil smrtna nevarnost — lastnik rudokopa pa si z dobičkom, ki mu ga rudar

s težkim delom napravi, sladi že tako sladke urice prijetnega svojega življenja. Cilj socializma je, da dobe kajzarji in mali kmetje zemljo veleposestnikov v svoje roke, na kateri bi potem skupno gospodarili. Tovarne morajo priti v roke tovarniških delavcev. Iz zasebnega premoženja naj se napravi narodno, občinsko, deželno, skratka družbino premoženje — in to bode potem komunizem, ki preproste ljudi tako moti. Skupna last zemlje, tovarnen, rudnikov, skratka vseh predmetov, s katerimi se dela, izdeluje, predeluje, obdeluje, pridobiva, in skupno delo vseh, ki so zmožni za delo in izdelovanje — to je cilj socializma. Socializem noče deliti, ampak hoče vse premoženje in vso zemljo spraviti v celoto, ki bo last vseh, v uporabo vsem. Socializem pa hoče, da bi bilo na skupnem premoženju skupno delo in da bi prejel vsakdo resnično nagrado za svoj trud. Zato n. pr. zahtevajo ruski revolucionarji, da dobi ljudska družba vse cerkveno premoženje, da vsa zemlja pride v roke narodu — da se razlaste oni, ki sedaj delavca razlaščujejo, odvzemajoč mu pravo korist dela. Razlaščenje razlaščevalcev.

Proletarjat ve, da je svobodno delo mogoče le tedaj, kadar postane vse premoženje last cele ljudske družbe namesto današnje

zasebne lastnine. Dokler bodo posamezniki, in posamezni razredi imeli v rokah izdelovalna sredstva (tovarne, zemljo, rudnike i. t. d.), do tedaj bode tudi peščica kapitalistov vladala nad velikim številom delavcev, do tedaj bodo množice izkoriščevane po posameznikih. Skupna last je torej potrebna, da se individuum (oseba) osvobodi. Odtod je torej ta velika komunistična ali kolektivistična ideja, glavna točka socialističnega nazora.

Socialna demokracija se baš s tem odlikuje, ker hoče za večino revnih in ubogih delovati. S svojim programom, ki teži za uvedbo splošne sreče za odstranitev lakote in bede, ki sta večna nasprotnika miru, je soc. demokracija stranka harmonije, redu in miru. Socialna demokracija pa ni stranka veleposestnikov, tovarnarjev in podobnih elementov.

Socialna demokracija vidi zelo jasno, kako se je zasebna last razvijala v zgodovini. Z odstranitvijo suženjstva je izginila privatna last nad ljudmi, nad sužnji. Suženj, robotnik in njih družine so pač bile zasebna last svojih fevdalnih gospodarjev. Tlačan se ni smel samobsebi preseliti iz kraja v kraj, ni se smel ženiti i. t. d. — šele francoska revolucija je proglasila ljudske pravice in razglasila, da se rodi vsak človek kot svobodno bitje! Tla-

čanstvo nove dobe, tlačanstvo v sedanjih
časih pa je mezdno delo. Prej je bil kmet
tlačan svojemu gospodarju-graščaku, sedaj
sta pa poljski in tovarniški delavec tlačana
tovarnarju in veleposestniku. Kakor je su-
ženstvo in tlačanstvo prešlo, tako preide tudi
mezdno delo. Na njegovo mesto pa mora
priti svobodno delo, ki bo dalo delavcu čisti
njegov zaslužek. Nova last bode narodnega,
občinskega, korporativnega in kooperativnega
značaja — kljub temu pa bode individualna.
Noben individij, noben posameznik ne bode
izkoriščevan od drugih. Izginila bode tiranija
akcijskih družb in bogatih posameznikov, iz-
ginila bode despocija veleposestnikov —
pravo vsakega posameznika bode
zavarovano z razumnimi in natanč-
nimi pogodbami. Kar danes eksistira kot
privatna last, to je last enega razreda, last
buržoazije. Da se pa tako razredno lastništvo
odstrani, za to mora vsakdo delovati, komur
je na srcu napredek gospodarske in politične
demokracije.

Socializem in last poljedelcev.

Socialna demokracija ima v programu
pretvoritev premoženja veleposestnikov v so-
cialno premoženje. Tisti, ki so bili včeraj še

poljedelski delavci pri plemenitaškem ali pa navadnem veleposestniku, bodo jutri združeni v organizacijah gospodarili na poljih v svojo korist, ker so ta polja postala splošna last. S tem pridejo takoj v srečnejše stališče, nego so bili dosedaj. Delo, ki je bilo do danes le mezдно, bo jutri delo v njihovo lastno korist, in s tem bode to delo tudi veselo in prijetno. Delali ne bodo za druge, ampak záse! Vso pozornost pa zasluži to-le: ne bodo izkoriščali drugih, ne bodo lastniki v dobičkaželjnem zmislu. Pa tudi ne bodo le mezdni delavci. Vodstvo podjetja bo v njih rokah. Živeli bodo v komunistični družbi. Vse pravice posameznikov bodo zajamčene z najnataučnejšimi pogodbami, in stali bodo pod varstvom celote, kajti vsakemu posamezniku bode moralo biti mnogo na tem ležeče, da se nikomur ne bode kratila svoboda, ali sploh kakšna pravica že z ozirom na svojo lastno osebo. Vsak bode delavec in gospod.

Prvi argument, radi katerega se je socialna demokracija odločila za socialno lastništvo, je revščina poljedelskih delavskih množic in njihova zakasnelost z ozirom na industrielni proletarijat in vse ostale razrede ljudske družbe. Etika in človekoljubje sta prav zelo podpirala to radikalno - evlucijsko zahtevo po socialnem lastništvu. Pravo človeško dosto-

janstvo more le ondod popolnoma uvaževano biti, kjer so si ljudje enaki in ne žive iz milosti ali pa iz meznega dela pri drugih. Vendar bi se vsakdo zelo motil, če bi mislil, da je le kakšna idealna pravičnost privedla socializem do tega, da je to zahtevo proklamiral. Pravi vzroki, radi katerih je socializem za socialno lastništvo in radi katerih odklanja zasebno last, so vsi tehniško-gospodarskega značaja. Požrešnost plemstva je osiromašila dolge vrste malih kmetov, tako da nimajo dovolj zemlje, ki bi jim dala sredstev za življenje. Mali kmetje so lastniki malih njiv in travnikov. Industrija je pa vstvarila najrazličnejše vrste gospodarskih strojev, parne pluge, mlatilnice, stroje za košnjo in žetev, ki so dobro in uspešno porabljivi le na velikanskih njivah in razsežnih travnikih. Mali kmetič ne more uporabljati teh strojev — mogoče bi jih mnogi mali kmetje bodisi posamezno bodisi skupno mogli kupiti — ali rabiti bi jih ne mogli radi male obsežnosti svojega polja. Industrijske iznajdbe pa gredo vedno in vedno naprej ter zahtevajo glasno in jasno zase ono mesto, ki jim gre. Kaže se torej brezpogojna potreba velikega skupnega gospodarstva in socialne lastnine baš radi racionalnega gospodarjenja. Veleposestniške latifundije so najboljši dokaz

dobičkonosnega gospodarjenja v velikem obsegu. Seveda današnje plemsko ali veleposestniško lastništvo je kapitalistično lastništvo. V njem vlada prepir med razredom mezdnih proletarcev ter razredom kapitalistov; iz tega gospodarstva ima užitek le posameznik s svojo družino, ne pa na njem delajoči in robotajoči delavci. Zato pa veleposestniško gospodarstvo na velikih posestvih ni naš ideal, ampak baš dokaz največjega izkoriščevanja in potlačevanja delavskega ljudstva. Kar je na veleposestniških velikih posestvih odgovarjajočega duhu časa — to je namreč harmonija med obsežnostjo zemlje in uporabo gospodarskih strojev. Na veleposestniških njivah se obnesejo stroji z vso svojo vrednoto.

Malemu kmetu ne pomagajo nobeni meščanski programi, ki stoje na stališču ohranitve dosedanjega veleposestniškega lastništva. Pomanjkanje zemlje je, kar mali kmet najbolj občuti, in vsaka stranka, ki je zadovoljna s sedanjim veleposestniškim lastništvom zemlje, je principierna sovražnica malega kmeta. V velikih dobah se nikdar niso dolgo premišljali: ali bi segli po privatnem premoženju veleposestnikov bodisi plemiških bodisi cerkvenih! Velika francoska revolucija je izvršila konfiskacijo premoženja plemstva in cerkve, in današnja ruska revolucija tudi zahteva, naj

se carska zemlja, ki tvori zelo velik del ruske zemlje, da v porabo splošnosti.

Prevrat v mišljenju malih kmetov in kajzarjev po raznih deželah nas tudi poučuje, da je socialistična teorija prava! Mali kmet in kajzar sta že danes nevedé prišla med kolektiviste. Oba že vidita, da se koncentrira imetek v rokah nekoliko posameznikov in da jim bode v veliko korišt, kadar bodo ti razlaščeni od tega imetka. Današnji sistem prvotne lastnine v poljedelstvu ima v malih kmetih, kajzarjih in v kmečkih poslih največje sovražnike. Edino tega je treba, da bi ta proletarjat vedel, po kateri poti ima hoditi. Zanj pa je pot organizacije — pot v vrste zavednega delavstva.

Proletarijat sam ve, da sta organizacija osvobojenega dela in uvedba skupne lastnine le takrat mogoči, kadar se večina izjavi za to. Dokler se bodo le posamezne osebe, dokler so bodo le posamezni razredi, oziroma dokler se bode manjšina ljudstva izjavljala za novo obliko lastnine — dotlej bode še vedno mogoče izkoriščevanje in nadvlada posameznikov nad množicami. Skupno lastništvo je zahteva etike, človekoljubja, razvoja strojev — skupno lastništvo je pa tudi želja poljedelskih delavcev, kajzarjev in malih kmetov — in se bode zato tudi moralo uresničiti v interesu najširših

ljudskih množic. Buržoazijske stranke, ki kličejo: zasebna last se more ohraniti — kažejo le: revščino duha, trdovratnost srca, nevednost in nepoznanje zgodovinskega razvoja.

Socializem in končni cilj.

Končni cilj socializma je: odstraniti bedo, krivico in nečloveško stanje množice, ki imajo svoj izvir v tem, da razred posedujočih tlačí in uničuje razred neposedujočih ter obenem odpraviti vse boje in prepire, ki so v današnji družbi. Vlada buržoazije se mora streti. Potlačeni delavski razred in ž njim vsa družba, mora biti osvobojena. Razredni prepiri se morajo odstraniti, vrhovno vlado mora imeti ljudstvo samo — organizovani ljudski družbi se mora oddati lastnina zemlje, tovaren, poslopij in vseh izdelovalnih in predelovalnih sredstev, da je sploh vsako izkoriščevanje in potlačevanje delajočih nemogoče. Na mesto vlade manjšine se mora postaviti vlada vseh. Le tako bo moglo ljudstvo trajno biti osvobojeno. In zato je glavni cilj: socialna sprememba kapitalističnega in izkoriščevalskega lastništva v socialno last, ki je vsem enako koristna. Da bi moglo biti delo osvobojeno, morajo biti delavci udeleženi na gospodarskem vodstvu in upravljanju podjetja. Danes igrajo

proletarci v kapitalističnem podjetju le pasivno ulogo. Nič ne odločajo, vprašani niso za svet, nič ne določajo: kakšno delo se bo delalo in kako se bode med delavce razdelilo. Kapitalist proda celo svoje podjetje, in delavcev niti ne vpraša — kar tebi meni nič — vrže jih v nevarnost brezposelnosti. Delavci morajo danes **to** delati, izvrševati **tiste** plane, katere kapitalist predloži. Delavci delajo pod nadzorstvom ravnateljev in uradnikov, katere določi kapitalist. Ne smejo govoriti, ali ima delo, ki ga delajo, kak pomen ali ga nima. Vpliva nimajo na določitev oseb, ki jih nadzorujejo. Individuum proletarca je vezan, njegovo življenje znižano na najnižjo stopinjo. Delavec je dvojni suženj: kapital izkorišča njegovo delo in potlačuje njegovo svobodo.

Prvič v zgodovini zahteva človek svojo pravico. in celo vso svojo pravico. Delavec, proletarec, neposedujoči človek se čuti, da je osebnost kot so posedujoči. Zahteva vse, kar mu gre kot človeku: pravico do življenja, pravico do dela, pravico na soodločevanju o delu, pravico na vodstvo podjetja, pravico na vsestranski razvoj vseh zmožnosti, pravico na uveljavljenje svojega razuma in svoje svobodne volje. Z zavednostjo in s silo, katerih še dosedaj nikoli pokazal ni, zahteva sedaj proletarec te svoje

pravice. Hoče vedno in povsod, da bi bil kot osebnost smatran in uvaževan. Družba pa more proletarcu le tedaj dati možnost pravice in le tedaj mu zajamčiti pravico do življenja, kadar ga povzdigne iz pasivnega sistema mezdnega dela v zadružno avtonomijo. To pa je mogoče le tedaj, kadar se bode poseglo na vladajoči sistem izkoriščevalskega lastništva, kadar bode uvedeno v življenje socialno lastništvo, lastništvo, ki bode šele celo vrsto oseb k lastništvu poklicalo — in takrat se bo šele pravo zasebno lastništvo uresničilo.

V socialistički družbi ne bode nadvlade enega razreda nad drugim, tudi ne bode discipline, ki bi zajamčevala sotrudovanje vseh sil na skupnem delu, ampak le svobodna volja združenih delavcev zajamči šele harmonijo. Glasovalno pravo se bo kar najbolj porabilo. Splošno in enako volilno pravo pojasnjuje neprenehoma moč raznih smerov, pokazuje tendenco in je javni glasnik priljubljenosti. Pametna večina vidi v manjšini izraz svoje nepriljubljenosti, proroka svojega konca in opomin k obratu. Manjšina pa mora v večini videti dosedanjo svojo slabost in dosedanjo neizvršljivost svojih konkretnih predlogov. Proti volji večine manjšina prav zelo težko kaj večjega izvrši. Socializem se danes utelesuje

v političnih organizacijah, v strokovnih združenjih, v konsumnem gibanju, v parlamentarni moči in v neorganizovanih množicah, ki čakajo dejanja. Socializem pripravljajo tako tehniški napredki kakor izobrazba. Socializem ne neha in ne obstane pri enem narodu. Pot proletarcev gre vedno naprej in ves postop je mednaroden!

Socializem in narodnost.

Socializem probuja v delavcu živo čuvstvo za pravičnost, zato tudi zahteva narodnostno enakopravnost. Socializmu pomeni narodnost idealno premoženje, ki se pojavlja v ljudski kulturi v edini in baš v narodni obliki. Socialisti smatrajo za samoobsebi umevno, da se mora nastopati vedno v korist vseh posameznikov, ki delajo. Socializem upeljuje svobodo ljudske osebnosti, da bi se ta kot narod uveljaviti mogla. Socializem priznava pravico vsake narodnosti na njeno narodnostno eksistenco in narodnostni razvoj.

Narod ima mnogo sovražnikov. To so plemiči, klerikalci, birokrati in skratka vsi oni, ki poneumnujejo ljudstvo in ki ga pripravljajo ob pravični zaslužek njegovega dela. Vsem tem je narod predmet izkoriščevanja

in nadvladovanja. Izkoriščevalci vseh narodov
se soglasno protivijo delu proletarcev v se-
danosti in proti končnemu cilju socializma.
Socialistična solidarnost zahteva, da se z
enakim navdušenjem združijo proletarci vseh
narodov proti združeni reakciji v svrhu do-
sežbe in obrambe svobode in kulturnega
svojega programa. Socijalizem mora iti po
mednarodni poti. Narodi morejo doseči na-
predek svoje kulture le v ozki vzajemni so-
lidarnosti. Delavstvo vseh narodov trdno stoji
na pobratimstvu vseh narodov baš zato, da
bi narodom obvarovalo narodnost pred po-
plavljenjem reakcionarstva, in prepričano je,
da doseže svoj politični in gospodarski cilj le
tedaj, če bode bojevalo svoje boje v enotni
združeni falangi. Narodnost in mednarodnost
si nikoli ne nasprotujeta, ampak se le vza-
jemno podpirata.

Avstrijski socialni demokratje so sezidali
mednarodno organizacijo narodnostih orga-
nizacij, ki more biti vzor svetovnemu socia-
lističnemu gibanju. Delavstvo vseh avstrijskih
narodnostij tvori trdno administracijsko in
organizatorično enotno falango. Na stran-
karskih zborih, na skupnih posvetovanjih, na
shodih — povsod velja popolna enakopravnost
vseh v Avstriji govorečih jezikov. Proti de-
lodajalcem in proti reakciji stoji avstrijski

proletarjat združen in varuje enotnost stranke. Poleg tega pa ima proletarjat vsakega naroda popolno avtonomijo, svojo administracijo in organizacijo. V Avstriji je šest socialno-demokratskih strank: nemška, češka, poljska, rusinska, jugoslovanska (slovenska) in italijanska. Vsaka ima svojo lastno upravo, svoje strankarske zbornice, svoje izvrševalne odbore in svoja strankarska zastopstva. Izvrševalni odbori vseh narodnih organizacij skupaj tvorijo skupno zastopstvo socialno-demokratske stranke v Avstriji.

Narodnostni program je sprejela avstrijska socialna demokracija na strankarskem zboru v Brnu l. 1899. V njem se konstatira, da je skrb za razvoj narodnostne individualnosti mogoča le na temelju enakega prava in kadar se odpravi vse potlačevanje in izkoriščevanje. Ureditev narodnostnega in jezikovnega vprašanja je mogoča le v zmislu enakega prava, enakovrednosti in pa pameti, in je kulturna zahteva ter zato tudi življenjski interes proletarjata. Da pa se v Avstriji odpravi potlačevanje in izkoriščevanje narodov, je potreba, da se Avstrija izpremeni v demokratično državo, ustanovljeno na splošni, enaki in direktni volilni pravici, da pridejo v njo k veljavi delavski razredi. V Avstriji hoče socialna demokracija predvsem pobijati birokratiški

državni centralizem in fevdalne privilegije. Nova Avstrija pa mora biti urejena na temelju sledečih načel: mora biti demokratiška država narodnosti, ki so raztresene po posameznih deželah, se morajo združiti; na mesto sedanjih zgodovinskih kronovin, kraljestev, kneževin je urediti avtonomne, narodnostno določene pokrajine, katere upravljajo narodni zbori, ki so voljeni na podlagi splošne in enake volilne pravice. Tako bi iz fevdalne centralistične Avstrije postala demokratična zvezna država, v kateri bi vsi avtonomni kraji ene in iste narodnosti tvorili skupno enotno narodnostno zvezo, ki bi upravljala svoje narodnostne zadeve popolnoma avtonomno.

Najpomembnejši dejanja avstrijske socialne demokracije sta: Organizacija politično-socialno-demokratske stranke, ki se je sprejela l. 1897. na Dunaju in pa brnski program narodnostne avtonomije. To dvoje kaže načise rešitve narodnostnega vprašanja v Avstriji, predstavlja izhodišče narodnostnega reda in utemeljuje temeljno misel pravičnosti jasno in določno. V tem je prihodnost urejene Avstrije. Integriteta narodnostne obsežnosti, obramba manjšin, avtonomija narodno

je mostnih zadev — to so pa temeljni kamni, na katerih temelji zadovoljnost vsakega naroda. Socializem je varuh in branitelj vsake narodnosti in vsakega naroda.

Socializem in svetovni mir.

Delavska demonstracija, vršeča se 1. maja vsakega leta, ima namen, da se enega in istega dne po vsem svetu, kjer je moderno delavsko gibanje, manifestira za zahteve delavstva, predvsem se naveda za osemurni delavnik, za obrambeno zakonodajstvo ter za svetovni mir. Dolžnost vseh socialističnih strank raznih narodov in njihovih parlamentarnih zastopnikov je: upreti se brezobzirno vsaki imperialistiški politiki, vsakemu nagnjenju po kolonialnih osvojevanjih in vsem izdatkom za militarizem. V političnih bojih je vojaška armada kapitalističnih držav orodje, s katerim se potlači mogočna ljudska gibanja, hrepeneča po svobodi; v gospodarskih bojih (pri stavkah in mezdnih gibanjih) pa je naloga kapitalističnega vojaštva varstvo podjetnikov; v svetovnih prepirih pa izrabljajo imperialistični industrijalci vojaštvo, da po grobovih padlih proletarcev vozijo iz kolonij kupe zlata. S kolonialnimi boji se ne veča narodnega pre-

moženja, temveč se le pomnožuje imetek vladajočih razredov. Obstoj neizmernih trum vojaštva je nevaren svetovnemu miru ne le zunaj, marveč tudi na znotraj držav, ker ne prestano stopanje vojaških bremen poraj nezadovoljnost. Napadajoči gospodarsko-politični imperializem naših dni je najbolj nevaren svetovnemu miru. Konkurenca posameznih držav na svetovnem trgu in nikdar siti kapitalistični podjetniki so provzročevalci neprestano se pojavljajočih napetij med evropskimi vevladami, ki vodijo k vojski. Vojska uničujejo posameznika, napolnjujejo pa blagajne dodavateljev orožja, streliva, ladij, konj obleke in živeža. Rusko-japonska vojska nam je prav jasno pokazala, koliko korupcije nastaja v času vojske. Vojska naklada ljudstva bremena, razdeljuje ga v dva razreda, uvaja vojaško pravičnost in vodi v revolucijo. Vojska je nevarna kulturnemu razvoju in podira pobratimstvo narodov. Mogočna mednarodna delavska stranka bo najbolje varovala in branila svetovni mir. En narod ne more preprečiti vojske, proletarjat pobratenih narodov pa blagoslavlja vojsko z m i r o m. Proletarjat ne more od vojske ničesar pričakovati razven smrti. Ves dobiček kolonialne politike gre v žep podjetnikov. Proletarja sleherne dežele ima resničnega sovražnika

kapitalističnem razredu svoje dežele, ki ga izkorišča in potlačuje ter ga nazadnje še žene na bojišče. Nasproti temu pa je v lastnem interesu proletarjata sleherne dežele, da je tesno združen s proletarjatom drugih dežel. Proti mednarodni združitvi izkoriščevalstva mora proletarjat postaviti mednarodno združitev osvojevalcev. Zato se je francoski in nemški proletarjat izjavil solidarnim v maročanskem konfliktu — zato sta si ruski socialist Plehanov in japonski socijalist Katayama na mednarodnem zboru v Amsterdamu segla bratsko v roko — zato so švedski socialni demokratje zagrozili z generalnim štrajkom, če bi izbruhnila švedsko-norveška vojska.

Socijalna demokracija je porok za mirne le zategadelj, ker razredno zavedno delavstvo nima interesa na imperialistični politiki in ker je principiелni nasprotnik militarizma. — Socialna demokracija zagotavlja in zjamčuje mir tudi s planom socialističnega izdelovanja z izdelovalnim socialističnim redom.

Kapitalistična družba izdeluje preveč izdelkov, provzroča nadprodukcijo, za katere ni odjema drugje nego v tujini. Kapitalistova

tovarna izdeluje in prideluje ne glede ali s
za njene izdelke odjemalci in konsumenti.

Vsled nereguliranega načina izdelovanja
se pojasnjuje kolonialna politika, kajti, ako
ni odbitišča. ako ni odjemalcev za izdelk
doma, morajo se ti iskati v tujini. Ogromn
prezenčna armada, ki zahteva velikanske de
narne izdatke v dobi miru, temelji v kapita
lizmu. Kapitalizem in militarizem sta dva rodni
brata. Socializem ne zahteva le osvoboditv
delavca in njegovo enakopravnost v tovarni
ampak tudi regulirani način izdelovanja; iz
deluje naj se le toliko izdelkov, kolikor jih
je za ljudsko družbo potreba. Socializem za
more zato brez škode za ljudske potrebščin
delavni čas skrajšati — socializem pa tu
odstranjuje z reguliranjem produkcije (pri-
izdelovanja) napetost, ki jo neregulirana pro
dukcija zanaša v svetovno gospodarstvo. Ko
munizem ni le potreba posameznika — njeg
občuti kot prav živo potrebo cela ljudsk
družba, komunizem je porok svetovneg
miru.

Socializem in šola.

Socializem, ki zahteva odstranitev na
sprotstev med bogatini in revnimi, zahtev
tudi odpravo razlike med vzgojo bogat
novoga sina in med vzgojo sina ubožca. Bu

žoazija skrbi, da njeni ljudje dobe izobrazbo, katero se smatra za najboljšo — široke vrste revnega ljudstva morajo pa črpati svojo izobrazbo le v ljudskih šolah, ki so seveda še vse pomanjklive. Buržoazijska mladež dobi splošno izobrazbo temelječo na znanosti — delavski in kmečki mladeži pa se kaže sveto-pisemsko sliko stvarjenja sveta, uredbe ljudske družbe in kulturnega razvoja. Ljudska šola že davno ne odgovarja zahtevam po pravi ljudski izobrazbi — čimdalje bolj postaja organ, ki varuje interese kapitala in sploh posedujočih razredov. Socializem je izraz posebnega celotnega svetovnega nazora, ki stoji v ostrem nasprotstvu z meščanskim svetovnim nazorom. Socializem ne vidi v otroku bodočega mezdnega delavca in brezpravnega proletarca, ampak bodočega člana organizacije svobodnih delavcev. Socializem zato ne vsprejema buržoazijske kulture, temveč jo zametuje.

Šola v kapitalistični državi goji cerkveno reakcijo, militaristično kulturo in dinastično zgodovino. Socializem hoče postaviti šolo v službo svobode, hoče jo demokratizirati in jo napraviti, da bode brezplačno pristopna delavskemu razredu, in sicer od ljudske šole do vseučilišč! Socializem hoče šolo socializirati! Cilj cerkvene šole je, vzgoje-

vati ljudi, «da bodo podobni bogu», da zatro vse želje telesa in da začno zametavati svet. Fevdalni gospodje v srednjem veku so določili šoli še drugi cilj: vzgojevati dobre podanike! Buržoazija današnjih kapitalističnih držav pa je prevzela cilj cerkve in fevdalne gospode ter naložila šoli kapitalistične države, da vzgojuje cerkvi in državi potrebni material, državi pokorne podanike, cerkvi ponižne vernike; razširila pa je še cilj šole s tem, da naj vzgojuje še delodajalcem delavce, ki bodo radovoljno delali in ki bodo s svojim stanjem zadovoljni: češ, je že božja volja taka! Zato današnja šola oficijelno bojuje proti socializmu: češ, da je današnji red človeške družbe ustvaril sam bog, zato bode vedno tako kot je, kajti od boga ustvarjeni red se ne izpremeni nikoli! Cilj šole pa ne more in ne sme biti nadzemeljski, ampak čisto posveten. Karol Marks je določil šoli nalogo vzgojevati ljudi, ki se bodo mogli udeleževati skupnega dela, ljudi, ki bodo tako praktično kot teoretično izvežbani. Današnja šola vzgojuje le teoretično in ne vzgojuje torej vsestransko izvežbanih posameznikov, ki bi znali ravnati s stroji in orodji današnje ljudske

družbe in ki bi mogli sodelovati pri skupnem izdelovanju. Armadi brezposelnega ljudstva, takozvani rezervni armadi, bi bilo od velike koristi, ko bi njeni člani bili kos najrazličnejšim strojem, kajti potem bi se lahko lotili drugega posla in bi se obvarovali dninarskega dela ter izkoriščanja, čemur je manj izvežban delavec podvržen. Socialistična šola mora odpraviti nasprotstvo med teorijo in prakso. Če kapitalistična šola maši v učenčevo glavo abstraktno znanost ter dijaka (pa bodi inteligenta ali ročnega delavca) vzgojuje za namazdnega delavca kapitalistu, mora socialistična šola obračati veliko pažnjo na prakso in vzgojevati zavedne socialne demokrate, ljudi, v katerih bode ljudska dostojnost popolnoma razvita in ki ne bodo vrženi v nobeno mezdno tlačanstvo. Proti bogoslovnemu nauku o šestdnevnem stvarjenju sveta postavljamo Darwinov nauk o razvoju v mnogo tisočletjih. Proti čtivu starih bigotnih in po fevdalizmu smrdečih avtorjev zahtevamo branje modernih pesnikov in pisateljev. Sveto pismo, katekizem, cerkveno zgodovino ter podobne stvari nadomestujemo s kulturno zgodovino vseh epoh in razredov ljudske družbe; — prebarvano in prikrojeno zgodovino nadomeščamo s čisto zgodovino, ki je vedno pripravljena vsprejeti vsako zgodovinsko resnico.

Duh tlačanstva se mora odpraviti in nadomestiti z duhom prepričanja svobodnih državljanov. Kapital se ne sme več v šoli poveljati. Kapital sesa delavčev mozeg, razdira rodbinsko srečo z dolgim delavnikom, možu odvzema ženo, ženi moža, otroke materi mater otrokom — ta kapital bodi delavskemu otroku pravično načrtan! V šoli naj se pojasnjujejo nasprotstva, ki so v današnji družbi, in pokaže naj se tudi na mogočnost odstranitve teh nasprotstev. Enotno organizirana javna vzgoja bi najboljše mogla dati našnja razredna nasprotstva odpraviti. Zato socializem deluje in hrepeni po taki vzgoji. Vrhunec socialistične šolske politike se zrcali zato le v svetovnem miru.

Socializem in cerkev.

Cerkev je ustanovila posebne strokovne organizacije katoliških delavcev, s katerimi hoče razbiti socialno - demokratično gibanje. S tem se je cerkev postavila naravnost v službo kapitalistov. Proti delodajalcem pa seveda cerkev ni postavila organizacije katoliških delodajalcev! Delavstvo naj ne bode močno in jako — denarna moč kapitala pa bodi nedotaknjena.

Socialna demokracija mora zahtevati ločitev cerkve od države. Današnja meščanska država bode potrebovala v najbližnjih dobah mnogo denarja na obrambeno delavsko zakonodajstvo, za starostno in onemoglostno preskrbo, na reformo nezgodnega in bolniškega zavarovanja — ako se odpravijo vsi prispevki za cerkev in naboženski kult iz javnih sredstev, se bo že precej denarja nabralo.

Nova, p r o t i c e r k v e n a politika se mora začeti, kajti vsaki težnji, ki gre za odpravo izkoriščevanja in razrednih nasprotstev, je cerkev iz dna duše nasprotna. Prijateljstvo visokih cerkvenih dostojanstvenikov z močnimi tega sveta ne dovoljuje, da bi se cerkev potegovala za emancipacijo proletarijata.

V vrstah buržoazije si klerikalizem danes pridobiva tal. Vzrok temu dejstvu je strah pred politično močjo proletarijata. Edini socializem more z uspehom čeliti reakciji. V končnem svojem cilju prinaša masam ljudstva velik ideal, ki jih povzdiguje in napolnjuje z navdušenjem, ki je črpano iz resničnega, ne pa iz nadprirodnega sveta, ki računa z razvitjem vseh sil, ne pa z askezo in odrekanjem se vsega, ki gre za tem, da pridobi cel svet in ne pridiga potrpežljivega čakanja na posmrtno življenje.

Vendar se že začenjajo organizacije katoliških delavcev brigati za življenje na tej zemlji. Mnogo jih je še, ki imajo oči zamazane ter ne vidijo, da so le opora kapitalistov, ko tvorijo kader, ki se na zunaj in znotraj kaže največjega nasprotnika razredno organiziranemu delavstvu. Politika dvojnega obraza, politika za interese kapitalistov in politika obljub delavskemu gibanju — kakršno ima danes cerkev — se ne more dolgo držati. Tudi vsi tisti zapeljani delavci, ki se boje še danes socializma, ker ga ne poznajo, obrnejo hrbet svojim lastnim sovažnikom ter se postavijo tja, kjer je edino njihovo mesto — v vrste razrednega proletarijata.

Socializem in žena.

Socializem osvoboduje ženo, kapitalizem jo je pa poteptal.

Na milijone proletarskih žena je vrgel kapitalizem v tovarne, da izdelujejo in pridelujejo, in šele tu v soparnih delavnicah so si žene popolnoma predstavile veliki pomen svoje osvoboditve in socialne naloge materinske skrbi in materinske vzgoje. In prav tako hitro je med ženami rastla nezadovoljnost, kakor se je hitro množilo število žen v tovarnah. Na milijone ženâ je bilo in

je še vedno prisiljeno ubiti materinski čut, pustiti se kapitalizmu izkoriščati ter grešiti nad telesno konstitucijo svojih potomcev, katere nosijo pod svojim srcem. Osvoboditev žene je postala naloga socializma. Žensko vprašanje je postalo del socialnega vprašanja. Dvajset milijonov proletarskih ženâ ima v obrt v svojih delavnicah, kjer bijejo boj za obstanek. Socializem zahteva najenergičnejše in najradikalnejše, da se dá ženi svoboda in enakopravnost — to pa zahteva s tem, da noče, da bi žena bila sužnja v tovarni in mezdna delavka, temveč solastnica in soudeleženka skupnega lastništva. Ko bi bile zahteve meščanskih reformatorjev še bolj radikalne kot so — vendar so majhne napram socialistični zahtevi, ker vsak meščanski reformator stoji na ohranitvi privatne lastnine in s tem sankcionira mezdno izkoriščanje tako žena kakor mož. Koristi, katere more katerokoli meščansko gibanje prinesiti ženam, dotikajo se le majhnega števila ženâ; velike množice trpečih delavk pa se prav nič ne dotiče nobeno meščansko gibanje. Kdor logično in brez predsodkov razmišlja, pride na to, da more biti socialno vprašanje žena rešeno le potem socialne demokracije.

Iz ženskega meščanskega gibanja, ki hoče žene proti možem nahujskati in jih orga-

nizirati kot poseben razred, socialna demokracija ni ničesar vsprejela. Socialna demokracija je postavila moža in ženo v svojem gibanju na enako stališče. Možje in žene izvršujejo v socialno-demokratskem gibanju funkcije zaupnikov, možje in žene so delegati, možje in žene so enako delavni v političnem in strokovnem gibanju. Skupni cilj socialno-demokratskih ženâ in moŕ je osvoboditev iz mezdnege dela. Komunizem pa mora ostati ŕareĉa in vodilna zvezda celemu gibanju.

V rodbini meŕĉana zasluŕi moŕ, ŕena pa z moŕevim zasluŕkom gospodari. Vsled tega je moŕ gospodar in vladar cele domaĉije; v meŕĉanski rodbini vlada absolutizem. V proletarski rodbini zasluŕijo otroci, ŕena in moŕ, vsi delajo skupaj denar — v njihovi druŕini vlada komunizem, tendenca k enakopravnosti in priznanju pravic tako ŕen kakor otrok. Delavec ĉuti v rodbini, da ima povsem drugo staliŕĉe kot meŕĉanski oĉe. Delavec ni vladar, ampak sodelavec — ni absolutist, temveĉ tovariŕ.

Enakopravnost ŕene in moŕa zahteva, da dobita oba spola enakopravno vzgojo in skupno vzgojevanje. Od onega trenutka, odkar je ŕena stopila na polje bojev za svojo eksistenco, odkar je bila iz rodbine iztrgana in potisnjena na polje izdelovanja, —

od tega trenutka je potreba, da mora biti duševno enako oborožena kot mož, če noče biti premagana. Vsi izgovori in ugovori morajo utihniti, pa če se tudi naslanjajo na mravnost, na manjši talent ali na karkoli. Vsi ti izgovori so filistrski! Mož in žena sta že določena za to, da v življenju skupaj živita, zato se morata tudi od najmlajše mladosti skupaj vzgajati, in enakost življenja ju mora naučiti enako živeti, učiti in delovati. Socializem smatra žene za važne socialne činitelje, za sodelavce, katerih usoda je enako težko delo in katerih cilj je zato popolnoma isti, namreč iztrgati se iz zadušljivih in za ljudi nedostojnih razmer in doseči s skupnim bojem višje socialno stališče.

Kapitalizem in delo v tovarnah sta pripravila ženo ob zdravje, ob lepoto, ob naravno barvo na obrazu — vrgla sta jo v bolezen, v bolehanje in onemoglost. Roke delavk so postale pripravno izdelovalno orodje, in telesna deformacija je postala šele pogoj za zmožnost izdelovanja. V tovarni je malo ženskih teles popolnoma dozorelo. Vzrok potlačitve žene je v gospodarski neenakosti. S postankom privatnega lastništva se je porodil problem potlačenih in potlačevalcev. Rešitev ženskega vprašanja nastane onega dne, ko bode privatno lastništvo odpravljeno.

in na njegovo mesto postavljena nova družabna organizacija. Realizem, ki zahteva nравnost mož in ženâ, ne razreši ženskega vprašanja. S stopajočo nравnostjo dobrih in razumnih mož se sicer otope grobosti in ostrine današnjega življenja, v temelju se pa nič ne izpremeni. Žensko vprašanje ni problem nenaravnega življenja mož, ampak problem gospodarskega izkoriščevanja.

Socializem in zakon.

Kapitalistična družba živi v monogamiji (enoženstvu) z dvojno moralo. Od žene se zahteva popolno zakonsko zvestobo in celo spolno nedotaknjenost pred možitvijo — možu pa se priznava pravica na izvenzakonsko občevanje ne le pred ženitvijo, ampak celo po ženitvi. Kar je za ženo: zločin, to je za moža: pravica, dà, še več: slavno dejanje, o katerem se na dolgo in široko pripoveduje in katero se na sploh odobruje. Moževa nezvestoba v zakonu se obsoja vse mirnejše in hladnejše nego ženina.

Kapitalistična družba ne sodi tako zakon morda slučajno, marveč je morala priti k temu nazoru, katerega se tudi rešila ne bo. Ako se ženi porodi otrok, pride v rodbino bitje, ki se mora hraniti, vzgojevati, živiti, oblekati,

ki skratka manjša privatno moževo lastništvo. Zakonskega otroka mora rediti mož, nezakonskega pa ne. Enoženstvo (monogamija) in zasebno lastništvo sta torej ozko združena, enoženstvo ima naravnost za nalogo vzgajati otroke nespornega zakonskega vira z določenim očetom. Le zakonski otroci prevzamejo očetovo premoženje kot dediči, nezakonski pa so izključeni. Zasebno lastništvo in enoženstvo sta torej temeljna kamna kapitalistične družbe, provzročata pa dvojno moralo, pri kateri je žena potlačevana. In žena je bila potlačevana vsa stoletja, odkar je vladalo zasebno lastništvo in skrb za isto. V historijskih dobah se je sicer večkrat izpremenila oblika družbe, nikoli pa ne njeni temelj.

Zena je bila prvi historijski potlačenec. Potlačenje v rodbini je najstarejši način razrednega potlačevanja. Vest človekova je večkrat revoltirala proti pokoritvi žene, ali našli so se vedno razlagalci, ki so zatrli to vest. Molitve Judov so razglaševale: «Hvaležen sem ti, o bog, da niseru ženska.» Grška filozofija je dospela k istim zaključkom. Aristoteles je dokazoval «manjvrednost ženske», in cilj sveta mu je bil mož. Krščanstvo pa je v tendenci po zaslužnjenju žene šlo nadalje. «Žena naj molči v cerkvi» — ta izrek je svetovno znan. Apostel Pavel je govoril: «Žene, bodite pokorne možem!»

Katoliška cerkev je ženo najbolj degradirala. «Žena je greh!» Ta lapidarni stavek je postal njena temeljna dogma. Krščanstvo je našlo v askezi najtrdnjši svoj koren. V katoliški cerkvi je cela biblioteka, v kateri se s tisoč dokazi dokazuje, da ni žena le manjvredna nego mož, ampak da celo žena ni človek. Klasiški dokument tega nauka je knjiga dominikanca Antona Florenskega «Summa Teologica» iz leta 1477. Cela knjiga ni nič drugega nego sramotenje žene. Anton Florenski našteva v abecednem redu vse nečednosti, vse ogavnosti ter zločinske lastnosti žen! Začenja z «avidum animal», «bestiale baratrum» in ne izpusti niti ene črke, katere ne bi s podobnimi zmerjanji komentiral. Na tisoče ženâ je bilo na podlagi takih «naukov» v 16. in 17. stoletju zdrobljenih, strtih, z ognjenimi kleščami ščipanih, zadavljenih ali sežganih. In četudi so bile takšne bestialnosti z razvojem dobe premagane, vendar se je obdržal nazor o manjvrednosti žene in o opravičenosti zakonskega suženjstva žene. Demosthenes je pravil: «Mi redimo ženske, da imamo zakonske otroke, deklet za postrežbo in hetere za uživanje ljubezni.» Vladajoča morala je bila s tem izrekom jasno osvetljena. Kar so vere in njeni razlagalci razglasili za božji red in za voljo Previdnosti, to je po-

svetno zakonodajstvo uzakonilo v veljavno pravico. Podrejenost žene je v zakonih paragrafirana. Ni niti ene dežele in niti enega zakonodajstva, ki bi z ženo ne ravnalo tako kot z nedoletnimi otroci, in ki bi ji ne dajalo moža za skrbnika. Žena je povsod politiško in gospodarsko brezpravna. S svojim imetkom ne more tako svobodno razpolagati kot mož; v trenutku, ko se omoži, je mož njeni zastopnik pred sodnijo, in vse javne in politične pravice, ki so združene z njenim premoženjem, prehajajo nanj. V rodbini je mož glava rodbine, on odloča, in je tudi zopet zato, kar žena naredi (n. pr. če se zadolži), popolno odgovoren. To pa je najmarkantnejši izraz ženine podrejenosti. Potom zakonodajstva mnogih dežel je celo dana možu pravica ženo telesno kaznovati. To je bilo celo v pruski deželi veljavno do l. 1900! Žena ne sme govoriti v politiki; nima osebnega glasovalnega prava v občinske odbore, nima volilne pravice v deželne zbore, v državni zbor. Izvoljena tudi ne more biti v nobeno zakonodajno korporacijo. Današnje pravo ima svoj temelj v rimskem pravu. V starem Rimu so se razvili najdoločnejši nazori o zasebnem lastništvu. Neki rimski pravnik je dejal: «Ako dobiš soprogo pri zakonski nezvestobi, moreš jo na mestu ubiti. Ako pa dobi soproga tebe, da

si ji nezvest, ne sme na te seči niti s prstom. Taka bodi pravica!» To pravo sicer ni danes več ne veljavi, ali nazori, na kojih je to «pravo» temeljilo, so še danes veljavni in iz njih prihaja dvojna današnja morala. Če pa prizna žena sama opravičenost tega položaja, če pripozna ta red za večno veljaven, potem ima mož najboljšo garancijo, da ostane zasebno lastništvo, zajamčeno z enoženstvom, nedotaknjeno. Najtrdnejša stavba je obstoječa morala. Morala šele pripozna za popolnoma pravilno ter varno utrdi vse ono, kar bi drugače že razpadalo. To ideologiško zakritje je dolgo mešalo glave, in jih tudi še danes meša. Ideologiški nazor na svet razume razvoj in nravnost sploh narobe. Kar je v današnji družbi dobro ali zlo, to se proglašuje, da je bilo vedno dobro ali zlo. Moderno p eiskavanje v zgodovini pa je pokazalo, da je tak nazor nevzdržljiv. Historijski materializem je dokazal, da niso naše predstave o dobrem in zlem, o čednosti in zločinu kaj takega, kar bi od pradobe dremalo v ljudskih srcih, ampak da se izpremene v vsaki družbi in v vsaki fazi ljudskega razvoja.

Meščanska družba smatra n. pr. kradež za nekaj zelo hudega; socialisti pa so mnenja, da je nekaj čisto naravnega, če ukrade fant zemljo, kadar je lačen in ko nikjer na noben drug

način ne more nasititi praznega želodca — smatrajo pa za nepravilno in neprirодно, da kapitalist okrada delavca za popolni zaslužek njegovega dela. Predstave o dobrem in zlem, o nrvnosti in nenrvnosti so izraz vladajoče družbe o materielnih njenih prospehah ali škodah. Z ozirom na moralne zakone sledi iz tega: Kar interesom in tendencam določene družbe koristi, je čednost in se povišuje za moralni zakon; kar pa interesom in njenim tendencam škoduje, je nemoralno in zločinsko. Ta immanentni zakon je tudi povišal nedotaknjenost dekleta in zakonsko zvestobo za najvišjo čednost, dà, celo za basis zakona, temelječega na zasebnem lastništvu. Odtod tudi cerkvene in posvetne kazni za nezvestobo žensk. Dekle, kateri je bilo dokazano, da je pred omožitvijo spolno občevala, smatrala se je za «manjvredno» kot so druge. Na mesto mirtovega venca so ji na glavo položili slamnati, in morala je stati na prangerju v splošen posmeh. Pri možu se je nasprotno smatralo za slavo in nekaj posebnega, če je drugo ženo zapeljal. Zakaj? Zato, ker je v slučaju, če je neomožena žena (izven zakona) spolno občevala, prišlo na svet dete, ki ni imelo naroka na kako premoženje — če pa je neoženjeni mož spolno občeval z neomoženo žensko, ni mu bilo treba skrbeti za eventuelne posledice

— v rodbino moževo ni mogel priti potomec, ki bi imel narok na zasebno last očetovo.

Zgoraj načrtano jasno kaže, da je bilo žensko vprašanje enako kočljivo že tako dolgo vrsto let, odkar je privatno lastništvo v veljavi, in da je možnost njegove razrešitve bila potisnjena do tega časa, ko je privatno lastništvo prenehalo biti družabna potreba. Prepuščeno je bilo 19. stoletju, da je pregledalo tajnost razvoja rodbine. V tem stoletju je bilo tudi izvedeno odkritje temelja zakonskega in s tem je bilo eno izmed predidocih vprašanj razrešeno. Med pametnimi ljudmi je že davno jasno, da je današnja oblika zakona prav tako zgodovinski utvor kot vsi drugi organiški in socialni utvori. Zato je mogel Morgan na vprašanje: ali je današnja forma zakona edino mogoča in ali bode neizpremenjena mogla trajati tudi v bodočnosti, s popolnim pravom odgovoriti: «Edino mogoč odgovor je ta le: zakon bo napredoval, kakor bode napredovala družba, izpreminjal se bo istotako, kakor se bo izpreminjala družba, kar je bilo tudi doslej.» Ako izgine vzrok potlačevanja žene, ki ima gospodarski koren, potem pride dan razrešitve ženskega vprašanja. V tej dobi pa se žensko vprašanje zlije v ljudsko vprašanje.

Socializem in inteligenca.

Absolventje visokih šol, tehnike in univerze, absolventje strokovnih šol poljedelskih, obrtnih in trgovskih, študentje ter vse izobraženo (izšolano) ljudstvo se razume pod imenom **inteligenca**. Ta inteligenca čuti tudi liki delavstvo nevzdržljivost današnjih razmer in rešuje socialno-študentsko vprašanje ali svoje razmerje napram socializmu. Inteligent ni danes nič drugega kot malo boljše plačani delavec, seveda mu njegova plača že danes več ne zadošča. Občinski tajniki, uradniki občin, deželnih odborov, davčni, sodnijski, železnični, poštni uradniki i. t. d. čutijo vsi, da tvorijo prav tako kot delavci rok, čete delavcev z glavo, ki so vsi odvisni od svojega delodajalca občine, dežele, države, ki jih more, seveda kadarkoli hoče, odpustiti od dela ter jih vreči nevarnosti brezposelnosti v roke. Istotako kot delavec v tovarni nima nikoli upanja, da bi mogel postati tovarnar, tudi inteligent, uslužben v državni, deželni ali občinski službi, nima nade, da bi mogel postati kdaj samostojen. Proletarec rok ni lastnik tovarne, strojev, s katerimi izdeluje zemlje, katero obdeluje in na kateri stoji — študirani proletarec, ki dela — z glavo, ni lastnik pisalne mize, na kateri dela, ni lastnik papirja, na katerem piše, ni

lastnik poslopja, zavoda, prostora, v katerem opravlja svoj posel — zasé ne dela, ampak za druge.

Tu je popolna paralela: na obeh straneh enaka negotovost eksistence, enaki znaki proletarstva: delo proti mezdi za druge in brez svojih izdelovalnih sredstev.

Istotako učijo tudi profesorji srednjih šol in učitelji na ljudskih in meščanskih šolah v tujih poslopih, s tujimi knjigami, na tujih tablah i. t. d. proti mesečni plači ali mezdi.

Samostojni podjetniki, ki delujejo in delajo na lastni račun v lastnih prostorih, so advokati in zdravniki. Pa tudi tukaj je razlika. Advokat si more najeti deset, dvajset ljudi v izvrševanje svoje obrti ter jih imeti uslužbene kot pisarje, solicatorje, koncipiente; zdravnik pa mora svojo prakso osebno izvrševati. Polagoma postajajo tudi iz advokatov in zdravnikov delojemalci mesto delodajalci. Zdravniki teže za tem, da postanejo občinski, okrajni, deželni, železnični, blagajnični i. t. d. zdravniki. Iz samostojnih ljudi postajajo uslužbenci občin, dežel, bolniških blagajen, železnic i. t. d. Isto je z advokati. Advokatski obrti upeljava ustnega procesovanja znatno škoduje — zato si danes mnogi pripadniki advokatske obrti poiščejo prav radi službo pri bankah, posojilnicah, občinah, deželah, že-

leznicah, trgovskih zbornicah i. t. d., kjer pri-
naša vsakdanja potreba vse polno pravnških
vprašanj.

Kakor absolventje univerze tako tudi ab-
solventje tehnike čimdalje bolj postajajo žrtev
razvoja, vsled katerega izgubljajo samostojnost
in žive kot uslužbenci.

Velika podjetništva železnic uslužbujejo
cele vrste konstrukterjev, risarjev, staviteljev
železnih ali kamnitih mostov — podjetništvo
kot velekapitalist uslužbuje poleg proletarcev-
delavcev tudi proletarce studirane, inteligentne.
Najtalentiranejši arhitekt ne dobi v delo ve-
likih del, če nima denarja, če ni kapitalist in
nima protekcije v vladnih krogih. Njegova
usoda je: risati, konstruirati, premišljevat, i,
računati, delati kot mezdni delavec s tujimi
delavnimi sredstvi in v tuj prosep.

Stališče inteligence v trgovini tudi ni
drugačno.

Knjigovodje, računovodje, korespondentje,
prokuristi, trgovski potniki — ti vsi so usluž-
benci veletrgovine, katerih naloga je voditi
knjige, finance in korespondenco lastniku vele-
trgovine. Aparat strokovno izobraženega pro-
letarjata omogoča prosperiteto zavoda, če bi
tudi njegov lastnik se zanj nič ne brigal ter
se le razveseljeval po kopališčih. Veleposest-
niškemu plemstvu, ki živi po letu v letoviščih

in kopališčih, po zimi v velikih mestih, pre-
skrbi vse gospodarsko uradništvo in delavstvo
— niti eden član lastnikove rodbine ne gane
z mezincom in premoženje se vzdržuje, množi
in redi nič delajoče lastnike!

Tako daleč je prišla «inteligenca» . . .

Ali inteligent ni le služabnik
današnjih gospodujočih razredov,
proletarec brez izdelovalnih sred-
stev, ki ne dobi popolnega svojega
zaslužka, on ni le pokoren sluga de-
lodajalčevih zapovedi — njemu je
naložena še daljša naloga: on je nad-
zornik nad delom proletarcev, ki
delajo z rokami, on je priganjač nad
njimi in se celo briga za to, da se
vzdržuje današnji družabni red.

Njega samega sicer v današnjem dru-
žabnem redu izkoriščajo ali dajo mu pravico,
da more on izkoriščati tudi druge. S svojim
duhom mora inteligent iskati argumente za
«krasni» današnji družabni red in za obvaro-
vanje kapitalistične družbe z izkoriščevalci
ter izkoriščevanci.

Za malo boljšo plačo postaja inteligent
izdajalec svojega brata delavca, ki si služi
kruh z rokama; v stavkah je stavkokaz, se
bojuje proti stavkujočim in varuje stavkujoče.
Absolventje teologije gredo seveda v tem po-

gledu najdalje. S pridigovanjem pobožnega gesla: «Bodite pokorni vrhovnim svojim poglavarjem» ki branijo plemstvo, kapitaliste in izkoriščevalce. Poslani na kmete in v gorske vasi, poneumnujejo ljudstvo — in včasih so še slabo zato plačani. Debela hierarhija pa se valja po kapiteljih in skrbi, da bi vsa boljša in najvišja mesta v cerkvi zasedli plemiči. Istotako varujejo in branijo današnji družabni red: profesor zgodovine, ki uči dinastiško zgodovino namesto ljudske zgodovine, sodnik, ki izvršuje razredno justico, ki delavca delujočega za osvoboditev ljudstva obsoja ter vsak drugi «inteligent», ki se postavlja po robu težnjam delavskega razreda.

Osvoboditev inteligence more priti le roko v roki s proletarjatom. Inteligent mora podati delavcu roko ter se skupno bojevati ž njim za osvoboditev izpod kapitalističnega jarma, za dosego političkih svoboščin in za resnično kulturno delo. Obdržanje zasebnega lastništva buržoazije danes ni v interesu niti inteligence!

Inteligenca je danes prav tako kot delavstvo izobčena od lastništva poslopij, podjetij in zemlje — inteligenca more pridobiti lastništvo le tedaj, če bode delovala za komunističko lastništvo.



Pravijo, da bode socializem fakt bodočega stoletja. Bodočnost pa bode gledala na počenjanje današnjih ljudi. Parola dandanes mora biti: ali za kapitalizem ali za socializem — ali za današnji red ali proti njemu. Bodočnost je brez dvombe v socializmu.



NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJILNICA



00000466955

1. 37973

Čitajte in razširjajte:

- „**Naprej!**“ Glasilo idrijske socialno-demokratske organizacije; velja celo leto po pošti **2 K 40 v.** Izhaja v Idriji 4. in 18. v mesecu.
- „**Rdeči Prapor.**“ Osrednje glasilo jugoslovanske socialno-demokratske stranke. Izhaja v Ljubljani vsak teden enkrat in stane na leto **5 K 44 v.**
- „**Naši zapiski.**“ Socialna revija. Izhaja v Ljubljani vsak mesec enkrat in stane na leto **3 K.**
- „**Svobodna misel.**“ Glasilo slovenskih svobodomislecev. Izhaja v Pragi (Kr. Vinohradi) desetkrat na leto in stane **2 K.**
- „**Magdalena.**“ Roman v verzih. Spisal J. S. Machar, poslovenil dr. Ant. Dermota. Cena **2 K.** (Ljudske knjižnice I. zvezek.)
- „**Občinski socializem.**“ Spisal Abditus. Cena **70 v.** (Ljudske knjižnice II. zvezek.)
- „**Iz nižin življenja.**“ Črtice. Spisal Pavel Mihalek. Cena **1 K.**
- „**Program socialne demokracije.**“ (Mala knjižica „Naših zapiskov“ št. 1.) Cena **4 v.**
- „**Vun enako volilno pravico.**“ (Mala knjižica „Naših zapiskov“ št. 2.) Cena **4 v.**
- „**Zvišanje duhovniških plač.**“ (Mala knjižica „Naših zapiskov“ št. 3.) Cena **10 v.**
- „**Pod spovednim pečatom.**“ Roman. Prvi del. Spisal katoliški kaplan Hans Kirchsteiger, poslovenil Etbin Kristan. Založila založba časopisa „Naprej!“ v Idriji. Cena **2 K 60 v.** — Drugi del izide v kratkem.
- V tisku je: „**Socialna demokracija in ljudstvo na kmetih.**“ (Poročilo Ant. Kristana na logaški konferenci 29. junija 1907.) Izide kot II. zvezek knjižnice časopisa „Naprej!“ v Idriji.